

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

239

Usługi społeczne wobec rodziny

pod redakcją

Adama Kubowa

Joanny Szczepaniak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Katarzyna Zamorska, Józef Zarzeczny

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja dofinansowana przez Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-244-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9
------------	---

Część 1. O roli usług społecznych wobec rodziny – rozważania teoretyczne i koncepcyjne w kontekście wybranych problemów społeczno-ekonomicznych

---

Sławomir Maciejewski , Dobro rodziny a konstytucyjne zadania państwa.....	13
Maria Gagacka , Aktywna polityka społeczna i ekonomia społeczna jako instrumenty wsparcia rodzin.....	24
Adam Kubów , Usługi społeczne w gospodarce rynkowej.....	41
Joanna Szczepaniak , Miejsce usług społecznych w polityce społecznej wobec rodziny – uwarunkowania i dylematy rozwoju.....	56
Dariusz Szrejder , Animacyjna funkcja usług społecznych na rzecz rodziny..	73
Marta Makuch , Usługi społeczne a problemy rynku pracy w XXI wieku. Polska na tle polityki Unii Europejskiej.....	80
Stanisław Kamiński , Usługi społeczne a ich odbiorcy.....	93

Część 2. Usługi społeczne w lokalnej polityce społecznej – diagnoza i przykłady

---

Beata Ziębińska , Wsparcie rodzin przez ośrodki pomocy społecznej. Analiza statystyk z lat 2001-2010.....	105
Jacek Pluta , Usługi społeczne i praca socjalna a praktyka funkcjonowania ośrodka pomocy społecznej.....	120
Emilia Nassalska , Wsparcie społeczne dla ubogich kobiet.....	130
Andrzej Gołębiowski , Lokalny system wsparcia dla rodzin dotkniętych chorobą alkoholową.....	141
Renata Maciejewska , Sytuacja życiowa oraz formy pomocy bezdomnym kobietom na Lubelszczyźnie.....	150

Część 3. Usługi społeczne w kontekście wybranych problemów dzieci i ich rodzin

---

Dorota Moroń , Zmiany w zakresie instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat trzech w Polsce.....	165
Aleksandra Gromelska , Realizacja świadczeń w zakresie leczenia uzdrowskiego dzieci w Polsce (ze szczególnym uwzględnieniem województwa dolnośląskiego).....	177

Maja Piotrowska , Jak pomóc dziecku w obliczu rozwodu rodziców? Poradnictwo i mediacje dla rozwodzących się rodziców.....	188
Krystyna Skurjat , Dialog pozorny jako zagrożenie porozumienia w rodzinie	201
Marzena Sendyk , Praca z rodzinami dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.....	214
Katarzyna Milek , Zabawa w profilaktyce i eliminowaniu problemów emocjonalnych dziecka i wspierania rodziny	224
Małgorzata Wróbel , Wpływ warunków mieszkaniowych na dzietność w miastach 100-tysięcznych i większych w Polsce w latach 1998-2008.....	234

Część 4. Usługi społeczne wobec osób niesamodzielnych i starszych – stan i postulowane rozwiązania

---

Mateusz Błaszczyk , Usługi opiekuńcze i społeczne jako wsparcie rodzin osób niesamodzielnych.....	253
Izabela Buchowicz , Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w polskim systemie edukacji.....	268
Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz , Edukacja podstawowa dziecka niepełnosprawnego w polskim systemie oświaty	277
Bożena Kołaczek , Usługi edukacyjne i opiekuńcze dla dzieci niepełnosprawnych.....	286
Olga Kowalczyk , Usługi pomocy osobistej jako wsparcie rodzin z osobami niepełnosprawnymi.....	298
Krystyna Gilga , Usługi społeczne na rzecz studentów niepełnosprawnych ...	304
Ewa Janion , Przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego i braku aktywności zawodowej rodziców dzieci niepełnosprawnych. Usługi Akademickiego Klubu Integracji Społecznej w Zielonej Górze.....	313
Jolanta Lipińska-Lokś , Działania Stowarzyszenia Pomocy Osobom Autystycznym „Dalej Razem” jako przykład inicjatywy społecznej na rzecz osób z autyzmem i ich rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym ...	323
Stella Grotowska , Stary człowiek i jego rodzina w niestabilnych czasach. Uwagi na marginesie rozważań o usługach społecznych wobec rodziny	332
Łukasz Jurek , Usługi społeczne wobec rodzin z niesamodzielnym seniorem	341
Maria Łuszczynska , Usługi społeczne dla rodziny seniorskiej – stan obecny i perspektywy rozwojowe	352

Summaries

Part 1. On the role of social services towards family – theoretical and creative discussions in the context of selected socio-economic problems

---

Sławomir Maciejewski , The good of the family and the constitutional tasks of the state.....	23
Maria Gagacka , Active social policy and social economy as forms of support of families.....	40
Adam Kubów , Social services in market economy.....	55
Joanna Szczepaniak , Place of social services in social policy to family – conditions and dilemmas of development.....	72
Dariusz Szrejder , Animation function of social services for families.....	79
Marta Makuch , Social services vs. challenges and problems of labour market in the XXI st century. Poland compared to the policy of the European Union.....	92
Stanisław Kamiński , Social services and their recipients.....	101

Part 2. Social services in the local social policy – diagnosis and examples

---

Beata Ziębińska , Assistance provided to families by public assistance centres. An analysis of statistics for the years 2001-2010.....	119
Jacek Pluta , Social services and social work vs. welfare center practical functioning.....	129
Emilia Nassalska , Social support for poor women.....	140
Andrzej Gołębiowski , System of local support for families affected by alcoholism.....	149
Renata Maciejewska , Life situation and forms of assistance to homeless women in Lubelski region.....	161

Part 3. Social services in the context of selected problems of children and their families

---

Dorota Moroń , Changes in institutional care for a child up to three years in Poland.....	176
Aleksandra Gromelska , Implementation of services within the scope of health resort treatment of children in Poland (with a special focus of Lower Silesia voivodeship).....	187
Maja Piotrowska , How to help a child in the face of their parents divorce? Counselling and mediation for divorcing parents.....	200
Krystyna Skurjat , Illusory dialogue as a threat of agreement in the family...	213

Marzena Sendyk , Work with families of children placed in foster and residential care.....	223
Katarzyna Milek , Play in the prevention and elimination of emotional problems of the child and family support	233
Małgorzata Wróbel , Influence of housing on total fertility rate in Polish cities of 100 thousand and more inhabitants classified according to the regions in the years 1998-2008.....	250

Part 4. Social services towards dependent and elderly persons – state and postulated solutions

---

Mateusz Błaszczyk , Social care services as a family caregivers support.....	267
Izabela Buchowicz , Pupils with special educational needs in the Polish educational system.....	276
Agnieszka Makarewicz-Marcinkiewicz , Primary education of a disabled child in the Polish educational system.....	285
Bożena Kołaczek , Attendance and education services for disabled children..	297
Olga Kowalczyk , Personal assistance services as a support for families with the disabled	303
Krystyna Gilga , Social services for disabled students	312
Ewa Janion , Counteraction to the phenomena of social exclusion and the absence of the vocational activities among parents with disabled children. The offer of The Academic Integration Club in Zielona Góra	322
Jolanta Lipińska-Lokś , Actions of the autistic people help association "Together forward" as an example of social initiatives for people at risk of social exclusion and their families.....	331
Stella Grotowska , Older man and his family in turbulent times. Remarks on the margin of the discussion about social services	340
Łukasz Jurek , Social services towards families with dependent elderly	351
Maria Łuszczynska , Social services for elderly families – <i>status quo</i> and perspectives.....	362

Olga Kowalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

USŁUGI POMOCY OSOBISTEJ JAKO WSPARCIE RODZIN Z OSOBAMI NIEPEŁNOSPRAWNYMI

Streszczenie: Usługi pomocy osobistej rozwijają się w wielu krajach europejskich i Stanach Zjednoczonych od kilkudziesięciu lat. W Polsce wciąż nie do końca rozumiana jest koncepcja tych usług, zasadniczo różna od tradycyjnych usług opiekuńczych świadczonych z pomocy społecznej. Istniejące wielkie braki w zakresie wspierania rodziny w realizacji funkcji opiekuńczej wobec niesamodzielnymi członków muszą być jak najszybciej nadrabiane. Wymaga tego członkostwo naszego kraju w strukturach UE, konsekwencje kryzysu demograficznego oraz zmieniająca się świadomość osób niepełnosprawnych co do przysługujących im praw społecznych, których realizacja bez rozwoju wspomnianych usług nie jest możliwa.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, pomoc osobista, pomoc społeczna, opieka długoterminowa.

O konieczności rozwoju usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych w Polsce pisze się od lat bardzo wiele. W ostatnim okresie opracowano na przykład dwa ważne raporty dotyczące w dużym stopniu tego zagadnienia: Zieloną księgę na temat opieki długoterminowej w Polsce i Krajowy Raport Badawczy – pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji.

Wszyscy autorzy zajmujący się tą tematyką zgodnie zwracają uwagę na kilka kwestii: niedoinwestowanie tego rodzaju usług, problemy wynikające z braku koordynacji organizacyjnej w zakresie opieki długoterminowej, brak wystarczającego wsparcia dla rodzin w sprawowaniu opieki nad ciężko niepełnosprawnymi.

W obecnej sytuacji: zmian modelu rodziny, dużej aktywności zawodowej kobiet, wydłużania się średniego trwania życia prowadzącego do starczej niedołężności, wzrostu liczby osób niepełnosprawnych w wieku aktywności zawodowej, a także niepełnosprawnych dzieci i młodzieży, pozostawienie rodziny bez dostatecznego wsparcia opiekuńczego nie powinno mieć miejsca w kraju europejskim, w którym obowiązują określone standardy socjalne. Są nimi np. standardy socjalne wynikające z Deklaracji Praw Człowieka ONZ, Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych, Konwencja MOP nr 102 z 1952 r., Europejska Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych z 2006 r. czy także Konstytucja RP, art. 67.

Obecnie kwestie dotyczące usługowej pomocy opiekuńczej regulowane są w Polsce kilkoma aktami prawnymi. Są to:

- ustawa o pomocy społecznej,
- ustawa o rehabilitacji zawodowej i zatrudnieniu osób niepełnosprawnych,
- ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.

Na podstawie ustawy o pomocy społecznej regulowane są zasady korzystania ze świadczeń opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz w całodobowych domach pomocy społecznej. Interesujące nas w tym artykule usługi udzielane w domu są dostępne bezpłatnie dla osób mających dochód niższy niż wynosi ustawowe kryterium dostępności. Najczęściej osoby te utrzymują się z emerytur i rent z tytułu niezdolności do pracy. Ich wysokość nie pozwala na bezpłatne korzystanie ze świadczeń opiekuńczych, nie jest jednak na tyle duża, aby pozwalała na zakup takich usług. W wielu opracowaniach (np. wcześniej wspomnianych) można przeczytać o małej liczbie usług tego typu udzielanych przez ośrodki pomocy społecznej. W 2009 r. objęto nimi średnio 38,5 osób w jednym ośrodku pomocy społecznej¹. Praktyczną realizacją tych świadczeń zajmują się często organizacje pozarządowe, w ramach tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego. Jest tak np. we Wrocławiu, gdzie urząd miasta zleca ich wykonywanie organizacjom wyłonionym w drodze konkursu.

Ten sposób realizacji świadczeń usługowych wychodzi nieco naprzeciw zmieniającym się potrzebom w zakresie ich jakości, wynikającym ze zmiany świadomości osób niepełnosprawnych i ich rodzin co do przysługujących im obywatelskich praw społecznych. Obecność naszego kraju w strukturach Unii Europejskiej, otwarcie granic, rozwój nowych technologii informacyjnych sprzyja poznawaniu nowych rozwiązań służących większej samodzielności życiowej najciężiej poszkodowanych. Coraz więcej osób ciężko niepełnosprawnych i organizacji samopomocowych skupiających ich i działających na ich rzecz zdaje sobie sprawę, że usługi opiekuńcze mogą być realizowane także w inny niż tradycyjny sposób. Mogą one być mniej odpersonalizowane, mniej podporządkowane dawcy usług, a bardziej dopasowane do indywidualnych wyborów i planów życiowych świadczeniobiorców. Coraz częściej przenika do świadomości osób ciężko niepełnosprawnych, a także decydentów i usługodawców wiedza o funkcjonowaniu w różnych krajach usług asystenckich, pozwalających osobom niepełnosprawnym lepiej funkcjonować na rynku pracy czy w innych sferach życia społecznego².

Na razie niestety nie można mówić o znaczących osiągnięciach w praktycznym wdrażaniu tych świadczeń w Polsce. Przykładem na niezrozumienie do końca koncepcji tych usług, proponowanych od lat 70. ubiegłego wieku przez amerykański Ruch Independent Living jako nieprofesjonalne, organizowane oddolnie świadcze-

¹ R. Szarfenberg (red.), *Krajowy Raport Badawczy – pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji*, wrzos.org.pl.

² Piszę o tym od ponad 20 lat, zob. np. O. Kowalczyk, *Rola pomocy osobistej w procesie integracji społecznej osób niepełnosprawnych w Polsce i w innych krajach*, AE, Wrocław 2003.

nia, jest traktowanie ich często w naszym kraju jako wysoko wyspecjalizowanych, wykonywanych przez osoby mające wykształcenie co najmniej średnie³. Wydaje się, że taka ich forma nie ma wiele wspólnego z klasyczną asystencją i ze względu na ich koszt oraz niespójność postrzegania asystenta jako zawodu nie spełni oczekiwań co do poprawy funkcjonowania usług opiekuńczych.

Aby móc oczekiwać znacznej zmiany w tym zakresie, należy zmienić istotnie koncepcję – cel usług opiekuńczych, potrzebne jest także postrzeganie roli pracownika socjalnego jako inicjatora różnych działań prowadzących do usamodzielnienia jego podopiecznego. Konieczne jest kształcenie ludzi wykonujących ten zawód jako rzeczników interesów osób np. niepełnosprawnych, uczących swoich podopiecznych lepszemu radzenia sobie z istniejącymi barierami, umiejących planować i realizować indywidualny plan zwiększania aktywności społecznej, zabezpieczający przed trwałym wykluczeniem z uczestnictwa społecznego.

W wielu krajach osoby niepełnosprawne i ich reprezentanci popierają stosowanie systemu vouchera, bonu, dzięki któremu możliwe jest uzyskanie określonej usługi w danej agencji czy organizacji pomocowej. Wyboru dostawcy usług dokonuje w tym przypadku sam beneficjent, a nie robi tego za niego ktoś inny – np. specjalista, pracownik pomocy społecznej⁴. Wynika to ze zmieniającej się roli odbiorcy usług, bardziej samodzielnego i umiejącego zarządzać własną opieką, która wymusza także zmianę w pełnieniu funkcji pracownika socjalnego. Świadomi swoich potrzeb i praw niepełnosprawni i ich rodziny oczekują większego dopasowania pakietu świadczeń z pomocy społecznej do ich potrzeb. Istnieje także konieczność rozwoju przejrzystego systemu świadczenia usług dla osób niezdolnych samodzielnie nimi zarządzać i do nich docierać, wymagana jest wówczas współpraca rodziny, przyjaciół, specjalistów w organizacji takich świadczeń. Taka ewolucja „środowiskowych” tradycyjnych usług opiekuńczych, finansowanych ze środków publicznych, „kierowanych przez dostawcę” w kierunku usług „kierowanych przez konsumenta” dokonuje się obecnie w wielu zachodnich krajach.

Wydaje się, że w Polsce jeszcze daleko do osiągnięcia takiego stanu rzeczy. Jest to spowodowane nie tylko brakiem środków, lecz także stanem mentalności naszego społeczeństwa, brakami organizacyjnymi i planowania długookresowego. Nadzieję budzi fakt, że już chyba nikt zarówno po stronie teorii, jak i praktyki nie ma wątpliwości, iż „zasadne wydaje się rozwijanie opieki pielęgnacyjnej i budowy środowiskowego systemu integracji ludzi wymagających pomocy”⁵.

Istniejący w każdym państwie publiczny system usług opiekuńczych zależy od tradycji w tym względzie, istniejących regulacji, form i poziomu ich finansowania.

³ Zob. E. Trafiałek, *Kształcenie asystentów osób niepełnosprawnych*, [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Przeciw wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych*, IPiSS, Warszawa 2008, s. 175-188.

⁴ L.S. Patcher, *Praktyka pracy socjalnej z osobą niepełnosprawną*, [w:] J.G. Daley (red.), *Postępy w pracy socjalnej*, Współczesna Polityka Społeczna, Dom Wydawniczy Elipsa, TWP Warszawa 2010, s. 155.

⁵ R. Szarfenberg (red.), wyd. cyt., s. 186.

Będąc krajem członkowskim UE, mamy możliwość uczenia się dobrych praktyk od tych, którzy są od nas lepsi w tej dziedzinie. Nie możemy jednak, jak wiadomo, bezrefleksyjnie kopiować cudzych rozwiązań, muszą się one powoli stawać naszymi. Nadzieję na to można dostrzec w rozwijającym się stopniowo w naszym kraju prywatnym rynku, będącym dostarczycielem usług, jakich oczekuje konsument w celu osiągnięcia zysku. Być może częściej nich dotychczas na rozwój wsparcia w postaci usług opiekuńczych przeznaczana będzie w niedalekiej przyszłości większa część unijnych dotacji trafiających do naszego kraju. W wielu opracowaniach wskazuje się na obecne trudności z aktywizacją osób niepełnosprawnych, tzw. dualnym systemem wsparcia, powielania tych samych sposobów, często mało efektywnej pomocy finansowanej ze środków PFRON i środków unijnych⁶.

Pewnymi jaskółkami – zwiastunami lepszego są prowadzone od kilku lat w naszym kraju przez organizacje pozarządowe programy pilotażowe w zakresie osobistej asystencji. Jako przykład może służyć program trenera i asystenta pracy dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, realizowany od kilku lat przez Wrocławski Sejmik Osób Niepełnosprawnych we współpracy z kilkoma zakładami pracy. Polega on na uczeniu i wdrażaniu w środowisko pracy osób upośledzonych dzięki początkowej asystencji – wsparciu osoby towarzyszącej. Z coraz większym powodzeniem funkcjonują też usługi asystenckie realizowane m.in. ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych na wyższych uczelniach, dzięki którym studiowanie osób z ciężkimi formami niepełnosprawności staje się coraz częściej możliwe.

Z wielkim trudem odbywa się natomiast praktyczne stosowanie zapisów ustawy o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, na podstawie której od 2004 r. istnieje możliwość finansowania ze środków PFRON usług pomagających osobom ze znacznym stopniem niepełnosprawności w dotarciu do miejsca pracy i poruszaniu się na terenie zakładu pracy – jest to forma tzw. zatrudnienia wspomaganego. Być może pomoże nam w tym względzie konieczność stosowania w Polsce unijnych przepisów dotyczących równego traktowania w życiu społecznym, a szczególnie w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.

Na podstawie istniejącego w końcu 2011 r. stanu prawnego i zapowiedzi obecnego rządu odnośnie do planowanych działań pewnym „nieśmiałym optymizmem” napawają zapisy dotyczące reform wielu sfer życia społecznego zawarte w opracowaniu pt. „Polska 2030”. Można tam przeczytać m.in., że istnieje potrzeba „systemu pozafinansowego wsparcia dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi – dostęp do usług, wyrównywanie dysfunkcji, czego celem jest zwiększenie udziału dzieci niepełnosprawnych w przedszkolach oraz szkolnictwie powszechnym i zmniejszenie ograniczeń dla rodziców wynikających ze sprawowania opieki nad dzieckiem z niepełnosprawnością”. Niestety, według zapisów zawartych w tej księdze zasadniczych zmian można się spodziewać dopiero za około kilkanaście lat.

---

⁶ M. Rymśza, *Polityka aktywizacji – usługi reintegracji w sektorze gospodarki społecznej*, praca zbiorowa pod red. M. Rymśzy i M. Grewińskiego, Dom Wydawniczy Elipsa, TWP Warszawa 2010.

Czy można zwlekać tak długo? Czy w obliczu narastającego kryzysu demograficznego można sobie pozwalać na dalsze niewykorzystywanie potencjału wytwórczego tkwiącego w sile roboczej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym? Brak dobrze funkcjonujących środowiskowych usług opiekuńczych wobec osób niesamodzielnych w różnym wieku spowoduje wydłużanie się kolejek do zakładów opiekuńczo-leczniczych i domów pomocy społecznej⁷. Rodziny zmuszone do samodzielnej opieki nad niedołączonymi członkami albo zobowiązane do finansowania części kosztów całodobowych usług opiekuńczych – często bardzo wysokich, przekraczających ich możliwości – coraz częściej nie radzą sobie z funkcjami opiekuńczymi. Obecnie ogólnospołeczne koszty opieki długoterminowej są bardzo wysokie. Znamy jedynie ich wartość szacunkową, ale jeśli nie zostaną podjęte szybko zasadnicze zmiany, ich wysokość jeszcze wzrośnie⁸.

Coraz częściej w literaturze przedmiotu i społecznym dyskursie słychać zachęty kierowane w stronę decydentów, aby podjąć jak najszybciej decyzję co do formy systemu finansowania usług opiekuńczych: może on być ubezpieczeniowy, zaopatrzeniowy lub mieszany. Każdy z nich ma swoje zalety i wady. Najwięcej wad i negatywnych skutków ubocznych w postaci narastania niezaspokojonych potrzeb opiekuńczych i jednoczesnego wzrostu ponoszonych wydatków wyniknie dla nas wszystkich, jako społeczeństwa, jeśli pozostanie tak, jak jest. Nieefektywne, nieskoordynowane działania tzw. systemu pfronowskiego, wielkich wydatków ponoszonych na uniwersalne dodatki pielęgnacyjne z ZUS-u i niedofinansowane i „niedomyślane” świadczenia z pomocy społecznej oraz powielające wiele starych błędów programy unijne wymagają szybkich, radykalnych zmian.

Trzeba w większym niż dotąd stopniu wdrażać rozwiązania pozwalające na godzenie aktywności zawodowej z opieką nad członkiem rodziny. Wymagana jest też większa aktywizacja i integracja lokalna osób w wieku poprodukcyjnym celem wykorzystania potencjału osób starszych. Chodzi o wspieranie i wzmacnianie lokalnych społeczności sąsiedzkich osób starych, działających w ramach samopomocy, wspieranie różnych form samoorganizacji, samodzielności i uczestnictwa w życiu społecznym, promowanie wartości uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym. Ważne są także działania wspierające więzi międzypokoleniowe i poczucie odpowiedzialności młodszych pokoleń za osoby starsze z otoczenia rodzinnego i sąsiedzkiego⁹.

Istniejące od kilku lat świadczenia pielęgnacyjne dla rodzin mających niepełnosprawne dziecko realizowane na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych¹⁰ są

⁷ Ze względu na sposób finansowania i zakres świadczonych usług szczególnie duża kolejka istnieje obecnie do ZOL mających kontraktowane usługi medyczne z NFZ, a od czasu wprowadzenia współpłatności rodzin za pobyt w DPS miejsca w tych placówkach są łatwiej dostępne.

⁸ B. Więckowska, *Usługi w polskim systemie zabezpieczeń społecznych – dalsze kierunki przemian*, [w:] M. Grewiński, B. Więckowska (red.), *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, Warszawa 2011, s. 270.

⁹ R. Szarfenberg (red.), wyd. cyt., s. 187.

¹⁰ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, DzU nr 228, poz. 2255, z późn. zm.

dobrym wsparciem dla tych rodzin, lecz dalece niewystarczającym. Rodzic rezygnujący z pracy zawodowej, aby móc się opiekować swoim niepełnosprawnym dzieckiem, ma zapewnione na poziomie bardzo niskim bezpieczeństwo finansowe, ale bez wsparcia usługowego nie poradzi sobie z trudnościami dnia codziennego wynikającymi z ciężkiej niepełnosprawności dziecka. Mówią o tym rodzice skupieni np. w organizacjach pozarządowych. Jedna z nich, zajmująca się sprawami dzieci z autyzmem, prezentowana była na konferencji, której pokłosiem jest niniejsza publikacja.

Literatura

- Kowalczyk O., *Rola pomocy osobistej w procesie integracji społecznej osób niepełnosprawnych w Polsce i w innych krajach*, AE, Wrocław 2003.
- Patcher L.S., *Praktyka pracy socjalnej z osobą niepełnosprawną*, [w:] J.G. Daley (red.), *Postępy w pracy socjalnej*, Współczesna Polityka Społeczna, Dom Wydawniczy Elipsa, TWP Warszawa 2010.
- Raport „Polska 2030”, Polska 2030.pl.
- Rymsza M., *Polityka aktywizacji – usługi reintegracji w sektorze gospodarki społecznej*, praca zbiorowa pod red. M. Rymczy i M. Grewińskiego, Dom Wydawniczy Elipsa, TWP Warszawa 2010.
- Szarfenberg R. (red.), *Krajowy Raport Badawczy – pomoc i integracja społeczna wobec wybranych grup – diagnoza standaryzacji usług i modeli instytucji*, wrzos.org.pl.
- Trafiałek E., *Kształcenie asystentów osób niepełnosprawnych*, [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Przeciw wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych*, IPiSS, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, DzU nr 228, poz. 2255, z późn. zm.
- Więckowska B., *Usługi w polskim systemie zabezpieczeń społecznych – dalsze kierunki przemian*, [w:] M. Grewiński, B. Więckowska (red.), *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, Warszawa 2011.
- Zielona Księga: Opieka długoterminowa w Polsce. Opis, diagnoza, rekomendacje.

PERSONAL ASSISTANCE SERVICES AS A SUPPORT FOR FAMILIES WITH THE DISABLED

Summary: Personal assistance services have been developing in a lot of European countries and the United States for decades. In Poland, the concept of these services, fundamentally different from traditional care services provided in the social assistance, is still not fully understood. There are existing large gaps in family support in the implementation of protective function for the dependent family members which must be made up as soon as possible. It has been required by the membership of our country in the EU structures, the consequences of the demographic crisis as well as the changing awareness of disabled people for exercising their social rights, which implementation without the development of these services is not possible.

Keywords: disability, personal assistance, social assistance, long-term care.